

Светла Коева

Институт за български език „Проф. Л. Андрейчин“
при Българската академия на науките
София, България

Езикова култура

ЗА ПУНКТУАЦИЯТА НА ПОДЧИНЕНИТЕ ИЗРЕЧЕНИЯ, ЧАСТ ОТ ПОДЧИНТЕЛНО СЛОВОСЪЧЕТАНИЕ

Подчинените изречения, които се имат предвид, са определително, допълнително и обстоятелствено. Възможностите за пунктуационното им отделяне в общия случай са следните:

- подчинено изречение, главно изречение
- главно изречение, подчинено изречение
- главно изречение, подчинено изречение, главно изречение

Към момента прилагането на правописните правила, свързани с пунктуацията на подчинените изречения, изисква знание за вида на подчинените изречения, за възможните множества от въвеждащи думи, както и за редица изключения, които трябва да се спазват.

При това в националния справочник за правопис и пунктуация (Нов правописен речник на българския език, 2002.):

- някои правила не са формулирани експлицитно, а трябва да се интерпретират;
- някои изключения, които следват от правилата, не са изведени експлицитно, а трябва да се интерпретират;
- не са уговорени повечето от възможните комбинации и специфичното за тях прилагане на правилата;
- не са изброени пълните множества от въвеждащи думи;
- използват се неясни термини като уточняваща дума и устойчиви цялости.

Независимо от изброените особености, които могат да създадат затруднение при прилагането на правилата за пунктуация, трябва да се подчертае, че тази част на предговора на Правописния речник бележи сериозни постижения (в сравнение с предходни издания) по отношение на експлицитното формулиране на правилата, последователното им опростяване и отказването от множество ненужни изключения.

Всъщност, при формулирането на пунктуационните правила си взаимодействат два прости принципа, които могат да бъдат възприети в правилата за един или друг конкретен случай:

- подчинените изречения не се отделят пунктуационно;
- подчинените изречения се отделят пунктуационно.

Многобройните систематични грешки при употреба на пунктуация при подчинените изречения (в двете посоки: липса на пунктуация и погрешно поставена пунктуация) могат да бъдат обяснени както с липсата на езикова компетенция (с други думи ниска грамотност), но така и с използването, най-общо казано, на противоречиви принципи при формулирането на правилата.

Ако се изходи от основополагащия синтактичен принцип (който има сериозни традиции в българския правопис за разлика от други системи), че всяко подчинено изречение трябва да се отделя пунктуационно, това ще доведе до следните предимства при овладяването и прилагането на пунктуационните правила:

- правилата няма да се основават на знание за вида на подчиненото изречение, а само на границите на простите изречения в рамките на сложното изречение (основна предпоставка за владеенето на даден език е разчленяването на смислово значимите единици от различни равнища);
- ако има отваряща пунктуация, винаги трябва да има и затваряща.

Допълнителни предимства на подобен подход са, че ще отпаднат уговорките за съставни съюзи, за въвеждащи думи словосъчетания, за емфатичен словоред, както и списъците с въвеждащи думи.

Фондацията притежава и колекция от произведения на изкуството, от която често дава под наем на различни музеи, предимно произведения на стари майстори.
© БНК

И не се залъгвайте, че подобни експерименти върху собствените ви хора са минало, с ръка на което може да се махне леко. © БНК

Подобен подход би рефлектирал при формулирането на правилата по следния начин:

1) Относителните подчинени изречения винаги се ограждат пунктуационно. Свободните релативи също.

Запознати обаче твърдят, че полицаи от Шесто РПУ, на чиято територия е станал инцидентът, са извършили оглед на возилото и са установили липсата на мигачите и охранващите кабели. © БНК

Не мога да обичам, когото искам! © БНК

2) Въпросителните подчинени изречения винаги се ограждат пунктуационно.

По онова време никой не е знаел, как някои характерни особености се предават от едно поколение на друго. © БНК

3) Съюзните подчинени изречения винаги се ограждат пунктуационно.

Решаваме, че така и така сме там, защо и ние да не почакаме групата за по една снимка.

Би могло да се дискутира допускането на изключение за да-изреченията в средата и края на сложно изречение, поради формалната прилика с така наречените съставни сказуеми. При всички случаи обаче формулирането на ясни правила, които се базират на знание за езиковата структура, а не на лингвистично знание, би имало положителни последици при употребата им.

✉ Светла Коева
svetla@dcl.bas.bg
<http://dcl.bas.bg>